

'Hazañas bélicas' o el cómic del franquisme

Cap publicació com les famoses 'Hazañas bélicas' mostra el còmic al servei d'un ideal ideològic i polític, el franquisme, i el seu odi anticomunista.

Text d'Antoni Marimon i Riutort.

A la postguerra espanyola els còmics o tebeos aconseguiren un gran èxit. Això es pot explicar per la necessitat que tenia la població d'evadir-se d'una realitat marcada per la penúria econòmica, la repressió i el record d'una cruel guerra civil. Els tebeos, com la ràdio, el teatre, el cinema, les manifestacions folklòriques, el futbol i els toros servien per entretenir i per fer oblidar les inquietuds polítiques. El baix cost de producció dels tebeos afavorí la seva publicació en un moment de crisi generalitzada. L'escassetat de paper sovint es va compensar amb composicions que tenien unes vinyetes reduïdíssimes.

En aquella època, els tebeos gaudiren de tanta acceptació que s'ha afirmat que, ja en els anys quaranta, aquesta nova forma creativa arriba a les masses i es converteix en un element de la cultura popular moderna. L'èxit principal correspongué als anomenats "quaderns d'aventures". Es tractava de publicacions de format apaisat i contingut monogràfic de caràcter realista. Els principals centres de producció foren Barcelona, València i Madrid.

El còmic espanyol dels anys quaranta i cinquanta anava dirigit quasi exclusivament a un públic infantil, la qual cosa, per exemple, no passava en els Estats Units. Aquesta circumstància sovint afectava negativament la qualitat artística dels còmics espanyols, que no es preocupaven gaire ni de la qualitat gràfica ni dels valors literaris. Tanmateix, hi va haver algunes notables excepcions, com les *Hazañas Bélicas*.

Els còmics de guerra varen tenir un notable auge durant els anys quaranta i cinquanta. Es tractava de tebeos que relataren aventures ambientades en conflictes contemporanis o molt recents i, en especial, la Segona Guerra Mundial. Aquests còmics rarament s'ocuparen dels conflictes bèl·lics espanyols més recents com la Guerra Civil o les guerres del Marroc i de Cuba, i només en alguna ocasió tractaren la participació espanyola en el Front de l'Est entre 1941 i 1943. Els motius semblen obvis: en cap dels casos es tractava de guerres fàcilment glorificables i, sobretot, la Guerra Civil havia provocat una divisió brutal entre espanyols. D'aquí que les empreses comercials no s'arriscassin i preferissin narrar guerres que s'esdevienien en escenaris exòtics: les estepes russes, el desert del Sàhara, les jungles del sud-est asiàtic, entre d'altres.

La col·lecció més important d'aventures bèl·liques fou l'esmentada *Hazañas Bélicas*. Va ésser editada a Barcelona per Torray. El 1948 n'aparegué una primera sèrie, que fracassà relativament aviat, després de 29 números.

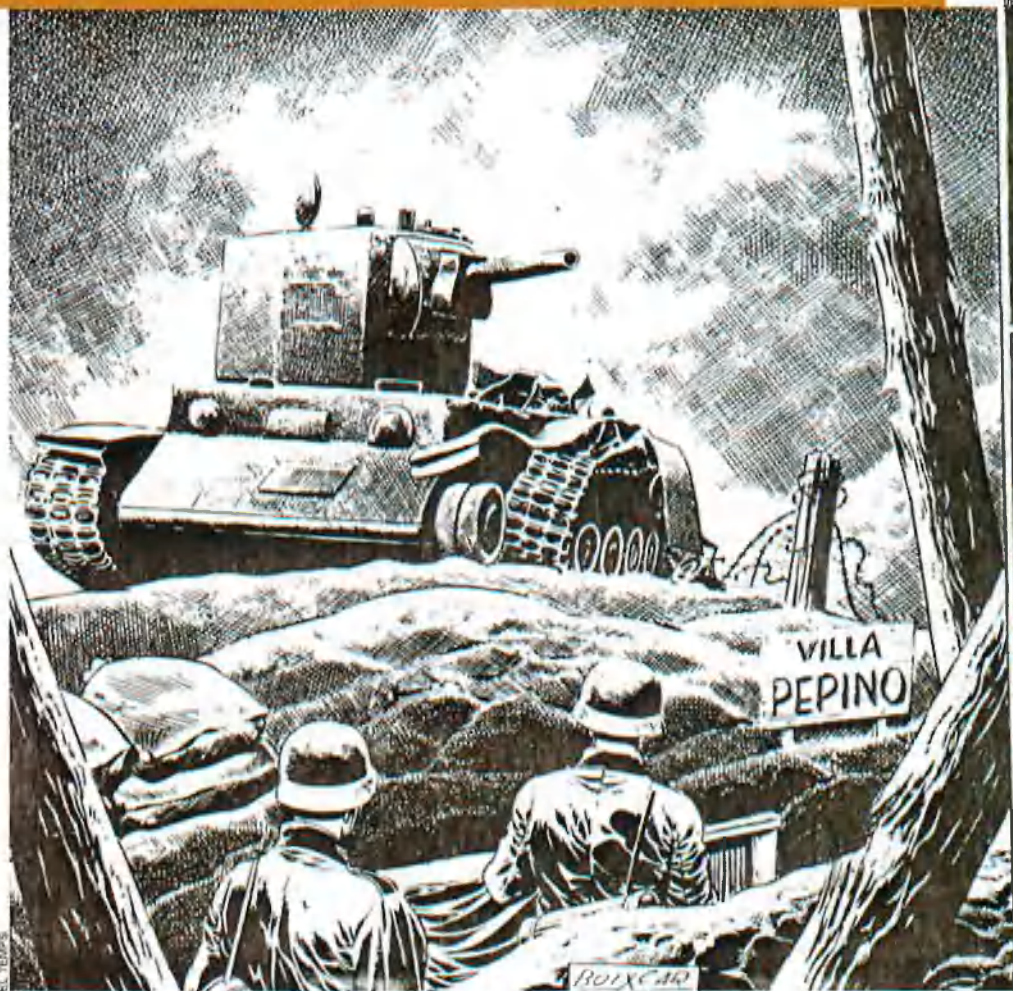
El 1950, n'aparegué la segona sèrie, que va assolir un extraordinari èxit popular i es perllongà fins devers 1963 amb un total de 321 números. A diferència d'altres col·leccions, en aquest cas les històries eren autoconclusives i no tenien un personatge fix. Inicialment, foren obra íntegrament de Boixcar, el pseudònim de Guillem Sánchez Boix (Barcelona, 1917-1960), un autor que marcà el caràcter de la sèrie. A partir del número 260

VISTA SUERTE AL TORO

NO NARRAMOS UN HECHO HISTÓRICO, SINO UN TRIBUTO DE ADMIRACIÓN HACIA NUESTRAS HEROICAS SOLDADOS EN TIERRAS RUSAS. LA GLORIOSA DIVISION AZUL OCUPARA UN SECTOR DEL FRENTE. ERA A FINES DE VERANO.

ROSARIO ME DICE EN SU CARTA QUE PIENSA CASARSE CONMIGO ASI QUE TENGA UN PERMISO. ¿QUE TE PARECE, PEPE?

s'encarregaren del guió Alex Simmons i E. Sotillos, entre d'altres. Entre el número 172 i el 257 els dibuixos anaren a càrrec de Boixcar i de J. Boix. Posteriorment, la part gràfica fou obra, entre d'altres, de V. Farrés, Alan Doyer, Jordi Longarón i M. Pagès. L'èxit de l'obra va fer que es reeditàs ja el 1958, en uns volums que agrupaven tres històries autoconclusives. Una edició posterior fou la d'Ediciones Ursu, amb dipòsit legal de 1973. El grafisme de la col·lecció era molt detallat i tenia una gran qualitat mitjana. Boixcar estava influït pel nord-americà Alex Raymond, el dibuixant de Flash Gordon. Molt ben documentat, les màquines de guerra dibuixades pel barceloní sempre corresponien a models concrets realment utilitzats durant la Segona Guerra Mundial i sovint els hi conferia una gran espectacularitat.

S'ha dit que Boixcar va jugar sempre amb tres elements per a les seves històries. D'una banda, una història d'amor o d'amistat sublimada. En segon lloc, la guerra i els conceptes del deure i del patriotisme. Finalment, el destí o, més aviat

la providència divina, que sempre afavoreix els que actuen amb patriotisme i amb un sentit de l'honor marcadament conservador.

Els herois d'aquestes aventures feien ostentació d'un gran humanisme, es tractava de bones persones arrossegades per guerres voraginoses que dificultaven la seva vida i l'expressió dels seus sentiments. Es podien criticar aspectes concrets de la guerra, però sempre es tractava de decisions preses per persones malèvols, mai no es posaven en dubte les decisions del comú dels oficials i comandaments, i encara menys el sentit de la guerra en la qual es matava i es moria. Malgrat les seves elevades dosis de sentimentalisme, mai no es dona cap passa cap al pacifisme i no es condemna cap guerra concreta, ans al contrari, i ni de bon tros la guerra en un sentit genèric.

D'una manera molt més evident que en qualsevol altra col·lecció de l'època, les idees polítiques expressades a les *Hazañas Bélicas* es corresponien amb la ideologia oficial propugnada pel general Franco. Un tret destaca per sobre de tots els al-

La col·lecció més important d'aventures bèl·liques fou *Hazañas Bélicas*, editada a Barcelona des de l'any 1948. El nom del dibuixant català Boixcar, que va rebre la influència del nord-americà Alex Raymond, va lligat a l'èxit d'aquest còmic.

D'una manera molt més evident que en qualsevol altra col·lecció de l'època, les idees polítiques d'Hazañas Bélicas es corresponien amb la ideologia oficial propugnada pel general Franco. Un tret destaca per damunt de tots: l'anticomunisme radical.

tres: un anticomunisme radical. Resulta interessant recordar que Boixcar havia lluitat en el bàndol republicà i que mai no va acceptar res del que es deia de la seva obra. A més, s'ha suggerit que alguns guions podrien ésser fruit dels seus records com a soldat de la Guerra Civil.

Aquest anticomunisme s'expressa especialment en les històries sobre la Segona Guerra Mundial ambientades en el front de l'Est, és a dir, en els anys 1941-45, en la llarga i cruel guerra que s'inicià quan l'Alemanya nazi atacà l'URSS per sorpresa, que fins llavors havia estat la seva aliada, però que fracassà perquè no ocuparen Moscou a la primera embestida.

Un compendi d'aquesta ideologia es pot trobar a l'aventura "¡Al asalto!", que, de fet, resumeix l'esmentada campanya. Els protagonistes són soldats alemanys, si bé no s'indica que es tracti de nazis. Només els russos cometien brutalitats, com intentar llençar un alemany ferit a les flames. Quan els protagonistes es troben prop de Stalingrad, un d'ells fa aquesta reflexió: "Lluitam en massa fronts. Però hem vençut el gegant rus, i solament per això ja paga la pena morir, encara que perdem la guerra." Poc després, es troben amb una russa que els ajuda perquè han afusellat el seu marit, acusat injustament de col·laboracionista, i, a més, uns soldats soviètics assassinaren la seva filla de vuit anys! Com ha explicat Salvador Vázquez de Parga, tot i que els comunistes i els russos són el mateix en aquesta sèrie, de tant en tant apareix algun rus "bo" que renega del seu país. Això no es considera reprovable ja que, en realitat, es traeix el comunisme, perquè el poble rus és oprimint brutalment pel règim soviètic. Tornant a la historieta que comentam, els protagonistes, lleials, valents i bons patriotes alemanys, lluiten durant tota la retirada de la Whermacht. A la fi, en un Berlín en flames, s'adonen que la seva derrota és total, però adverteixen: "Hem sabut demostrar que Rússia no és invencible... Tant de bo el món sàpiga aprofitar aquesta lliçó."

Aquestes constants es repeteixen a "La ruta de Moscú", amb la particularitat que el front de Moscou es l'escenari d'una història molt semblant a la del general Moscardó durant la Guerra Civil espanyola. En aquesta ficció els soviètics tenen presoner el fill d'un general alemany

al qual exigeixen la rendició a canvi de la seva vida. Una conducta així és presentada com a completament deshonrosa.

Especialment emotiva resulta la historieta "Tras el telón de acero", que, malgrat el títol, s'ambienta en la Polònia de 1944. En el context de la retirada alemanya, i mentre "els alemanys resistien brava-ment", un grup de guerrillers polonesos contemplava l'avanç soviètic. Una vegada produït el triomf soviètic, el NKVD, policia política precedent del KGB, procedia a detenir els enemics de l'URSS i els enviava a Sibèria. Un col·laboracionista polonès aviat es penedia i acabava assassinant el comandant soviètic local. Aquesta historieta acabava amb un missatge polític patriòtic i anticomunista, calia continuar la resistència "per a demostrar que sota l'urpa opressora batega encara el cor de Polònia lliure".

Quan les aventures bèl·liques estan ambientades en el front occidental, es distingeixen dues actituds. D'una banda, algunes historietes tenen protagonistes alemanys, però, a diferència dels soviètics, els "enemics anglosaxons" quasi mai no són presentats com a cruels i sanguinaris, i, en segon lloc, no es fa cap crítica al seu règim polític. D'altra banda, són molt nombroses les aventures que, tal com feia el cinema nord-americà de l'època, presenten com a herois soldats britànics o nord-americans, o resistents francesos i d'altres països ocupats pels alemanys. La majoria d'aquestes historietes no eren de Boixcar i no aprofundien gens en els aspectes ideològics. Els alemanys sempre són els "enemics", els "dolents", que lluiten contra els simpàtics anglosaxons.

La guerra en el Pacífic sempre és vista des del punt de vista dels aliats. A diferència dels alemanys, els japonesos tenen fortes connotacions negatives. És difícil no recordar el tradicional racisme contra els orientals, patent en la realitat en el menyspreu que reberen, per exemple, els filipins per part dels espanyols i dels nord-americans. Aquest racisme va impregnar molta narrativa popular i dels còmics en el primer terç del segle XX.

Amb el temps, sorgiren aventures bèl·liques ambientades en els escenaris clau de la guerra freda: Indoxina, Corea, Xina... El missatge continuava essent el mateix: els rojos són l'enemic del món occidental.